

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра теорії та історії держави і права

Адамович С.В

Права людини і збройний конфлікт

**Методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання Навчально-
наукового юридичного інституту
з питань підготовки семінарських занять**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Право»

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 08 Право

Івано-Франківськ

2025

Адамович С.В. Права людини і збройний конфлікт: методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання Навчально-наукового юридичного інституту з питань підготовки семінарських занять (рівень вищої освіти – перший (бакалаврський); освітня програма – «право»). Івано-Франківськ, 2025. 23 с.

Методичні вказівки містять плани семінарських занять, списки рекомендованої літератури. Розрахований на студентів денної форми навчання та викладачів юридичних навчальних закладів.

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Протокол № 6 від 23 грудня 2024 р

Рекомендовано Вченою Радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Протокол № 6 від 22.01 2025 р.

Рецензенти:

Микитин Ю.І., заслужений юрист України, професор, кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Андріюк В.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

ВСТУП

В умовах російсько-української війни важливе значення має поширення знань із міжнародного гуманітарного права, яке забезпечує захист жертв війни та обмежує засоби й методи ведення воєнних дій. Будучи суто абстрактними в мирний час, норми міжнародного гуманітарного права перетворюються на механізм забезпечення життя та здоров'я під час збройного конфлікту.

Методичні матеріали і плани семінарських занять включені у навчально-методичні вказівки «Права людини і збройний конфлікт», стануть у нагоді для комплексного викладання та формування компетентностей.

Методичні вказівки з курсу сприятимуть засвоєнню **загальних компетентностей**:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
 - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Крім того, формуватимуться спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи;
 - здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права;
 - здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів національного та міжнародного права, розуміння їх правового характеру і значення.

Також методичні вказівки сприятимуть досягненню програмних результатів навчання:

- визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин;
- знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини;
- застосовувати інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Основні поняття та принципи міжнародного гуманітарного права (МГП)

1. Основні поняття МГП. Співвідношення МГП і Міжнародного права прав людини (МППЛ).
2. Принципи МГП.
3. Основні міжнародні документи, що регулюють МГП.
4. Застосування європейських механізмів захисту прав людини.

Література

1. Adamovych, S, Mykytyn, Y, Prystach, L., Savetchuk, N & Kozych, I. (2023). Prospects for Punishing Citizens of the Russian Federation for War Crimes in Ukraine in 2014-2022. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol.15, No 02. 227-242.
2. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. *Law & Society*. 2022. №6. С.3-10.
3. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>
4. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
5. Гнатовський М., Кушнір І., Кульчицький Н. Європейський механізм захисту прав людини. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/5150>
6. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
7. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
10. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3

11. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.

12. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>

13. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>

14. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.

15. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda

16. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>

17. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.

18. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/

19. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

20. Ярмачі В.Х. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. Південноукраїнський правничий часопис. 2018. №4. Ч.1. С. 95-98.

21. Gaggioli G, Kolb R. A right to life in armed conflicts? : the contribution of the European Court of Human Rights. *Israel Yearbook on Human Rights*, 2007, vol. 37.

22. Grover, S.C. (2010). Part I: Selected Factors Facilitating Impunity for International Crimes Through the European Court of Human Rights. In: *The European Court of Human Rights as a Pathway to Impunity for International Crimes*. 2010. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-10799-3_1

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке міжнародне гуманітарне право (МГП)? Які його основні цілі?
2. Які ключові відмінності між МГП та міжнародним правом прав людини (МППЛ)?

3. Як МГП і МППЛ взаємодіють під час збройного конфлікту?
4. У чому полягає роль Женевських конвенцій у системі МГП?
5. Як МППЛ застосовується під час збройного конфлікту у порівнянні з мирним часом?
6. Наведіть приклади ситуацій, у яких МГП і МППЛ можуть діяти паралельно.
7. Які категорії осіб захищаються нормами МГП?
8. Які основні принципи лежать в основі міжнародного гуманітарного права?
9. Що таке принцип пропорційності, і як він застосовується під час збройного конфлікту?
10. Як принцип розмежування захищає цивільне населення?
11. У чому полягає значення принципу гуманності у МГП?
12. Як принцип заборони невинуватих страждань регулює використання певних видів зброї?
13. Чи можуть принципи МГП бути порушені у випадках надзвичайної воєнної необхідності?
14. Як МГП забезпечує відповідальність за порушення своїх принципів?
15. Які основні міжнародні документи формують основу МГП?
16. У чому полягає значення Женевських конвенцій 1949 року та їхніх Додаткових протоколів?
17. Які положення Гаазьких конвенцій залишаються актуальними сьогодні?
18. Що таке Римський статут, і яку роль він відіграє у забезпеченні норм МГП?
19. Які міжнародні документи регулюють заборону використання певних видів зброї, таких як хімічна чи біологічна?
20. Як міжнародні договори про захист культурних цінностей під час конфлікту доповнюють МГП?
21. Які механізми реалізації передбачені в міжнародних документах для забезпечення дотримання МГП?

Тема 2. Історія становлення й розвитку міжнародного гуманітарного права

1. Ведення війн в період Стародавнього світу та Середньовіччя.
2. Перші міжнародні конвенції XIX – початку XX ст.
3. Друга світова війна та Женевські конвенції.
4. МГП в другій половині XX ст. і на сучасному етапі.

Література

1. Adamovych, S, Mykytyn, Y, Prystach, L., Savetchuk, N & Kozych, I. (2023). Prospects for Punishing Citizens of the Russian Federation for War Crimes in Ukraine in 2014-2022. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol.15, No 02. 227-242.
2. Адамович С. Знищення російськими військами міста Маріуполь зі свідчень внутрішньо переміщених осіб та відкритих джерел/ *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne* / Redakcja naukowa Roman Drozd, Bohdan Halczak. Tom IV. Słupsk–Warszawa: Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce, Akademia Pomorska w Słupsku, 2024. S.329-342.
3. Адамович С., Микитин Ю. Перспективи притягнення до кримінальної відповідальності росіян за воєнні злочини в Україні в контексті реалізації конституційного права на судовий захист. *Проблеми реалізації норм Конституції України в умовах воєнного стану* (присвячена 30-ій річниці створення Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, 27 червня 2022 року) / упорядник В. І. Розвадовський. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. С.94-106.
4. Адамович С. Покарання рашистів за злочини у війні проти України – превенція для тоталітарних режимів світу. *Філософія української перемоги. Візія Великої України. Матеріали Десятих Банедрівських читань*. Київ: НАЦ «УССД», Українська видавнича справа, 2023. С. 175-185.
5. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. *Law & Society*. 2022. №6. С.3-10.
6. Адамович С. Псевдореферендуми у вересні 2022 р. на окупованих територіях України щодо входження до складу РФ. *Галичина*. 2024. №37. С.41-48.
7. Adamovych S. Ukrainian collaborationism from the standpoint of the russian occupation regimes in the XX and early XXI centuries. *Collaboration with the enemy in war conditons. Polish-Ukrainian experiences* / Scientific editors: B.M.Nowak, P.Fris. Warsaw: Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, 2023, p.119-134.
8. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
9. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.

10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
11. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
12. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
13. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
14. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
15. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda
16. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
17. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.
18. Bloxham, D. (2003). British War Crimes Trial Policy in Germany, 1945–1957: Implementation and Collapse. *Journal of British Studies*, Vol. 42, Issue 1, pp. 118-119.
19. Cheah, WL. (2018). Culture and understanding in the Singapore war crimes trials (1946–1948): interpreting arguments of the defence. *International Journal of Law in Context*, Vol. 14, Issue 1, pp. 87 – 109.
20. Fazi M. A., Tehrani P. M., Ahmed M. W & Shah S. A. (2019) Bangladesh's Approach towards International Criminal Law: A Case Study of International Crimes Tribunal Bangladesh. *Journal of Politics and Law*, Vol. 12, N. 3, p.80-86.
21. Ghorishi, S.R, Niavarani, S., Zamani, S.G. (2008). Non-applicability of Prescription to War Crimes during Iraq's War against Iran. *Journal of politics and law*, Vol. 9 (5), pp. 65-77.
22. Hansen, T. O. (2019). In Pursuit of Accountability during and after War. *Journal of Strategic Studies*, 42(7), pp. 946-970.
23. Hansen, T. (2021). The Multiple Aspects of 'Time' Rendering Justice for War Crimes in Iraq. *International criminal law review*, Vol. 21, Is. 5, pp. 878-904.

24. Hill David J. The Rights of the Civil Population in Territory Occupied by a Belligerent. *American Journal of International Law*, Volume 11, Issue 1, January 1917, pp. 133 – 137.
25. Jug, J. (2018) Odgovornost za štetu i naknada štete počinjene ratnim zločinom. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 39, No. 1, pp. 601-632.
26. von Lingen, K., Cribb, R. (2016). Justice in Time of Turmoil: War Crimes Trials in Asia in the Context of Decolonization and Cold War. In: von Lingen, K. (eds) War Crimes Trials in the Wake of Decolonization and Cold War in Asia, 1945-1956. *World Histories of Crime, Culture and Violence*. Palgrave Macmillan, Cham. p. 1.
27. Mullins Christopher W. Variations in War Crimes During the Sierra Leone Civil War. *International Criminal Justice Review*. XX. 2020. P. 1-20.
28. Nagamatsu, S. (2019). War, Crimes, and Terrorism. In: Abe, S., Ozawa, M., Kawata, Y. (eds) *Science of Societal Safety*. Trust, vol 2. Springer, Singapore. P 102.
29. Neto, Mario Marcello. Between the Atomic Bomb and the War Crimes: Denialism and Japanese Historiography in Perspective. *Revista brasileira de historia*. 2021.VL 41. IS 87
30. Polunina, V. (2016). From Tokyo to Khabarovsk: Soviet War Crimes Trials in Asia as Cold War Battlefields. In: von Lingen, K. (eds) War Crimes Trials in the Wake of Decolonization and Cold War in Asia, 1945-1956. *World Histories of Crime, Culture and Violence*. Palgrave Macmillan, Cham.
31. Riga L, Kennedy J. (2012) ‘Putting Cruelty First’: Interpreting War Crimes as Human Rights Atrocities in US Policy in Bosnia and Herzegovina. *Sociology*, Vol. 46. Issue: 5, pp. 861-875.
32. Sasaki-Uemura Wesley (1996) Hidden Horrors: Japanese War Crimes in World War II, by Tanaka Yuki, *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 28:3-4, 93-94.
33. Schaefer, Edward A. (1987). *War Crimes, War Criminals, and War Crimes Trials* by Norman E. Tutorow *German Studies Review*. Vol. 10, No. 2, p. 377.
34. Steenkamp, C. (2017). The Crime-Conflict Nexus and the Civil War in Syria. *Stability: International Journal of Security and Development*, 6(1), p.11.

Запитання для самоперевірки:

1. Які особливості ведення війни в період Стародавнього Світу та Середньовіччя?
2. Як вплинула професіоналізація армії в Новий час на гуманізацію війни?
3. Дайте характеристику причинам виникнення правових норм захисту поранених під час збройних конфліктів всередині XIX ст?
4. Коли було прийняте так зване «право Гааги»?
5. Коли було прийняте так зване «право Женеви»?
6. Охарактеризуйте історію створення міжнародних кримінальних трибуналів.

Тема 3 Воєнні злочини

1. Загальна характеристика воєнних злочинів і система їх складів.
2. Види воєнних злочинів.
3. Система запобігання воєнним злочинам.

Література

4. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. Law & Society. 2022. №6. С.3-10.
5. Біженці в 21 столітті. URL: <https://www.coursera.org/learn/refugees-21st-century>
6. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
7. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
8. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
10. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
11. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
12. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
13. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
14. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
15. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
16. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: <https://courses.prometheus.org.ua/courses/course->

[v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda](mailto:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda)

17. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
18. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Міжнародне гуманитарне право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.
19. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
20. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.
21. Agwu A. Armed drones and globalization in the asymmetric war on terror. New York and London. 2018. 342 p.
22. Mullins Christopher W. Variations in War Crimes During the Sierra Leone Civil War. *International Criminal Justice Review*. XX. 2020. P. 1-20.
23. Schaefer Edward A. *War Crimes, War Criminals, and War Crimes Trials* by Norman E. Tutorow *German Studies Review*. Vol. 10, No. 2 (May, 1987), p. 377.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке воєнні злочини, і як вони визначаються в міжнародному праві?
2. Які дії вважаються воєнними злочинами згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду?
3. У чому полягає різниця між воєнними злочинами, злочинами проти людяності та геноцидом?
4. Які елементи складу злочину є обов'язковими для кваліфікації діяння як воєнного злочину?
5. Як принцип індивідуальної кримінальної відповідальності застосовується у випадках воєнних злочинів?
6. Як воєнні злочини пов'язані з порушенням міжнародного гуманітарного права?
7. Чому важливо враховувати контекст збройного конфлікту під час кваліфікації воєнних злочинів?
8. Що таке злочини проти цивільного населення, і як вони регулюються міжнародним правом?
9. Як міжнародне право класифікує злочини, пов'язані з використанням забороненої зброї (хімічної, біологічної тощо)?

10. Які особливості мають воєнні злочини, що спрямовані проти гуманітарних місій або персоналу?
11. Як міжнародне право регулює питання нападу на культурні цінності та релігійні об'єкти?
12. У чому полягає заборона використання комбатантами "живих щитів"?
13. Як воєнні злочини відрізняються у міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах?
14. Які механізми міжнародного права спрямовані на запобігання воєнним злочинам?
15. Яку роль у запобіганні воєнним злочинам відіграють Женевські конвенції та їх Додаткові протоколи?
16. Як держави зобов'язані запобігати воєнним злочинам на своїй території?
17. Які функції виконує Міжнародний кримінальний суд у контексті запобігання та розслідування воєнних злочинів?
18. Які санкції можуть бути застосовані до осіб, винних у воєнних злочинах?
- 19.** Як міжнародна співпраця (наприклад, через ООН чи МКС) сприяє зменшенню кількості воєнних злочинів?

Тема 4 Злочини агресії, злочини проти людяності і геноцид за міжнародним гуманітарним правом

1. Злочини агресії.
2. Злочини проти людяності.
3. Злочин геноциду.

Література

1. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. *Law & Society*. 2022. №6. С.3-10.
2. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
3. Басиста І.В. Притягнення до кримінальної відповідальності за геноцид за чинним КК України: окремі проблеми. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С. 10-17. <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

4. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
5. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
6. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
7. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
8. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
9. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
10. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
11. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.
12. Matulewska, A, Gwiazdowicz, D.J. (2022). In Quest of Genocide Understanding: Multiple Faces of Genocide. *International journal for the semiotics of law-revue de semiotique juridique*. Vol.35. Iss.4. pp.1425-1443.
13. Kopel, D.B., Gallant, P., Eisen, J.D. (2006). Is resisting genocide a human right? *Notre dame law review*. Vol.81, Iss.4, pp. 1275-1346.
14. Як країна збожеволіла та чому світ це не зупинив / Геноцид в Руанді. <https://www.youtube.com/watch?v=l8KXObpYnIM>

Запитання для самоперевірки:

1. Як міжнародне право визначає злочин агресії, і які критерії його кваліфікації?
2. Які приклади злочинів агресії були визнані міжнародними судами у XX–XXI століттях?
3. Які органи міжнародного правосуддя мають юрисдикцію щодо розгляду злочинів агресії?
4. Як Римський статут Міжнародного кримінального суду регулює питання злочину агресії?

5. У чому полягає різниця між воєнними злочинами та злочинами проти людяності?
6. Які дії класифікуються як злочини проти людяності згідно з міжнародним гуманітарним правом?
7. Чи може злочин проти людяності бути вчинений у мирний час, чи лише під час війни?
8. Які критерії має злочин геноциду за Конвенцією ООН 1948 року?
9. Які історичні приклади геноциду були офіційно визнані міжнародною спільнотою?
10. Яка відповідальність держави за вчинення або недопущення геноциду згідно з міжнародним правом?

Тема 5. Міжнародні гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту

1. Основні функції міжнародних гуманітарних організацій.
2. Міжнародні гуманітарні організації, що надають гуманітарну допомогу в період збройного конфлікту.
3. Основні засади роботи міжнародних гуманітарних організацій.

Література

1. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. Law & Society. 2022. №6. С.3-10.
2. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
3. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
4. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
7. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право

Онлайн-курс.

URL:

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3

8. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.

9. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>

10. Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ANTS+EDA101+2023_T1/about?utm_source=sendy&utm_medium=email&utm_campaign=email-aprildigest23-shkoda

11. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>

12. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.

13. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/

14. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Які основні завдання виконують міжнародні гуманітарні організації під час збройних конфліктів?
2. Як міжнародні гуманітарні організації сприяють захисту цивільного населення під час воєнних дій?
3. Які міжнародно-правові акти регулюють діяльність гуманітарних організацій у зонах конфліктів?
4. Які основні міжнародні гуманітарні організації діють у зонах воєнних конфліктів, і яка їхня спеціалізація?
5. Яку роль відіграє Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) у наданні допомоги під час війни?
6. Як ООН та її підрозділи (наприклад, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ) допомагають жертвам воєнних конфліктів?
7. Які труднощі стикаються міжнародні гуманітарні організації під час надання допомоги в умовах збройних конфліктів?

8. Які головні принципи гуманітарної діяльності керують міжнародними організаціями (наприклад, нейтральність, незалежність, гуманність)?
9. Як міжнародне гуманітарне право регулює діяльність гуманітарних організацій у зонах бойових дій?
10. Яким чином міжнародні гуманітарні організації співпрацюють з урядами та місцевими органами влади під час надання допомоги?

Тема 6. Права людини і у період збройного конфлікту

1. Права людини під час збройних конфліктів:
 - а) право на життя;
 - б) заборона катувань;
 - в) право на свободу;
 - г) право на справедливий суд;
 - д) захист працівників ЗМІ під час збройного конфлікту;
 - е) право власності;
 - є) захист осіб, переміщених під час збройних конфліктів або тих, що тікають від них.
2. Основні принципи захисту цивільних. Сучасні збройні конфлікти і захист цивільних.
3. Права комбатантів під час збройного конфлікту.
4. Поводження з пораненими та хворими за міжнародним гуманітарним правом.

Література

1. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
2. Гнатовський М., Кушнір І., Кульчицький Н. Європейський механізм захисту прав людини. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/5150>.
3. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
4. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол І), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.

6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
7. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право
Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
8. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
9. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
10. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
11. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
12. Ліньоль Н. Практичний посібник з компенсації постраждалим від російського вторгнення в Україну. Посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2024. 304 с.
13. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
14. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.
15. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
16. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Як право на життя захищається під час збройного конфлікту відповідно до міжнародного гуманітарного права?
2. Чому заборона катувань є абсолютним правом, і які міжнародні документи регулюють це питання?
3. Як забезпечується право на свободу під час воєнних дій, і які є винятки?
4. Які механізми гарантують право на справедливий суд навіть у період збройного конфлікту?
5. Як міжнародне право регулює захист журналістів та працівників ЗМІ під час війни?

6. Чи можна обмежувати право власності під час війни, і якщо так, то в яких випадках?
7. Які міжнародні норми захищають вимушено переміщених осіб та біженців під час збройного конфлікту?
8. Які основні принципи міжнародного гуманітарного права гарантують захист цивільного населення під час війни?
9. Які права та обов'язки мають комбатанти згідно з міжнародним правом?
10. Як має відбуватися поводження з пораненими та хворими військовими і цивільними відповідно до Женевських конвенцій?

Тема 7 Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

1. Види відповідальності за порушення МГП.
2. Механізми притягнення до відповідальності. Міжнародні кримінальні суди та трибунали.

3. Історичні приклади порушень Міжнародного гуманітарного права.

Література

1. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
2. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
3. Базов В.П. *Воєнні злочини*. Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
4. Гнатовський М., Кушнір І., Кульчицький Н. Європейський механізм захисту прав людини. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/5150>.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
7. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3

8. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
9. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
10. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
11. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
12. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
13. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
14. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.
15. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
16. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.
17. Fazi M. A., Tehrani P. M., Ahmed M. W & Shah S. A. (2019) Bangladesh's Approach towards International Criminal Law: A Case Study of International Crimes Tribunal Bangladesh. *Journal of Politics and Law*, Vol. 12, N. 3, p.80-86.
18. Mullins Christopher W. Variations in War Crimes During the Sierra Leone Civil War. *International Criminal Justice Review*. XX. 2020. P. 1-20.
19. Schaefer, Edward A. (1987). *War Crimes, War Criminals, and War Crimes Trials* by Norman E. Tutorow *German Studies Review*. Vol. 10, No. 2, p. 377.

Запитання для самоперевірки:

1. Які види відповідальності передбачені за порушення норм міжнародного гуманітарного права (МГП)?
2. У чому полягає різниця між індивідуальною, державою-правовою та командною відповідальністю за воєнні злочини?
3. Які категорії злочинів підпадають під юрисдикцію міжнародного кримінального права?
4. Яку роль у розслідуванні та покаранні за воєнні злочини відіграє Міжнародний кримінальний суд (МКС)?

5. Які функції виконували міжнародні трибунали, такі як Нюрнберзький трибунал та Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії (МТКЮ)?
6. Як відбувається співпраця держав із міжнародними судами для притягнення злочинців до відповідальності?
7. Які труднощі виникають під час розслідування злочинів за нормами міжнародного гуманітарного права?
8. Які воєнні злочини розглядалися на Нюрнберзькому процесі, і який його вплив на міжнародне право?
9. Які порушення міжнародного гуманітарного права були розслідувані під час конфлікту в Руанді (1994 р.)?
10. Як міжнародна спільнота реагує на сучасні випадки порушення міжнародного гуманітарного права, наприклад, у контексті війни в Україні?

Тема 8 Документування воєнних злочинів

1. Завдання документування воєнних злочинів.
2. Предмети документування та збирані свідчень.
3. Етичні вимоги до документування.
4. Сховища для свідчень злочинів.

Література

1. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
2. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
3. Базов В.П. *Воєнні злочини*: Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
6. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3

7. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
8. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
9. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
10. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
11. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>
12. Полонений росіянин отримав довічне за вбивство цивільного. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7347972/>
13. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.
14. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/
15. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

Запитання для самоперевірки:

1. Які основні цілі документування воєнних злочинів у міжнародному праві?
2. Як документування воєнних злочинів сприяє правосуддю та міжнародним розслідуванням?
3. Які види доказів використовуються для фіксації воєнних злочинів (свідчення очевидців, фото, відео, експертні висновки тощо)?
4. Хто займається збором доказів воєнних злочинів (правозахисні організації, журналісти, слідчі, прокурори, військові експерти)?
5. Яку роль у процесі документування відіграють міжнародні організації, такі як ООН, Міжнародний кримінальний суд (МКС) та правозахисні групи?
6. Які етичні стандарти повинні дотримуватися під час збирання свідчень жертв і свідків воєнних злочинів?
7. Як гарантувати безпеку та конфіденційність осіб, що надають свідчення про воєнні злочини?
8. Яким чином можна уникнути повторної травматизації жертв під час документування злочинів?

9. Де і як зберігаються докази воєнних злочинів, щоб забезпечити їхню автентичність і доступність для судових процесів?

Які цифрові та фізичні архіви використовуються для збереження документів, що стосуються воєнних злочинів?

Тема 9 Правосуддя перехідного періоду

1. Основні елементи правосуддя перехідного періоду.
2. Механізми правосуддя перехідного періоду.
3. Правосуддя перехідного періоду в Україні.

Література

1. Вступ до міжнародного кримінального права. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-criminal-law>.
2. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
3. Базов В.П. *Воєнні злочини*. Навч. посібник. К: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199/page.
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
6. Короткий Т., Хендель Н., Козорог О., Єлігулашвілі М., Олександр Войтенко О., Стокоз О., Потапова В., Маєвський В. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Онлайн-курс. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3
7. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/>.
8. Міжнародне гуманітарне право в теорії та практиці. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-humanitarian-law>
9. Міжнародне право в дії: розслідування та переслідування міжнародних злочинів. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action-2>
10. Міжнародне право в дії: путівник по міжнародних судах і трибуналах у Гаазі. URL: <https://www.coursera.org/learn/international-law-in-action>.
11. Парадокси війни. URL: <https://www.coursera.org/learn/war>

12. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Международное гуманитарное право. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf.

13. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text/

14. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О, 2018. 208 с.

15. Bloxham, D. British War Crimes Trial Policy in Germany, 1945–1957: Implementation and Collapse. *Journal of British Studies*. 2003. Vol. 42, Issue 1, pp. 118-119.

16. Hansen, T.O. In Pursuit of Accountability during and after War. *Journal of Strategic Studies*. 2019. 42(7), pp. 946-970.

17. Neto, M. M. Between the Atomic Bomb and the War Crimes: Denialism and Japanese Historiography in Perspective. *Revista brasileira de historia*, 2021. VL 41. IS 87. 37-60.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке правосуддя перехідного періоду і в яких умовах воно застосовується?

2. Які основні елементи включає концепція правосуддя перехідного періоду (механізми правди, відповідальності, репарацій, інституційних реформ тощо)?

3. Яку роль відіграє процес примирення у правосудді перехідного періоду?

4. Які механізми правосуддя перехідного періоду застосовуються для розслідування воєнних злочинів та порушень прав людини?

5. Як працюють міжнародні та національні суди у рамках правосуддя перехідного періоду?

6. Які форми репарацій застосовуються для постраждалих від воєнних злочинів та порушень прав людини?

7. Яку роль відіграють комісії правди в механізмах перехідного правосуддя?

8. Які аспекти правосуддя перехідного періоду є актуальними для України в умовах війни?

9. Які міжнародні та національні ініціативи щодо перехідного правосуддя існують для України?

10. Як правосуддя перехідного періоду може сприяти відновленню справедливості після збройного конфлікту в Україні?